

Лекція № 9.

Тема: Особистість у системі соціальних зв'язків.

1. **Співвідношення понять людина, особистість, індивід, індивідуальність.**
2. **Внутрішньорольові та міжрольові конфлікти, шляхи їх подолання.**
3. **Соціалізація індивідів та її основні етапи.**

Література: 1) Соціологія /за ред. Пічі В.М., Л., 2014, с. 107 – 124; 2) Соціологія /за ред. Городяненка В.Г., К., 2013, с. ; 3) Соціологія /за ред. Пічі В.М., Л., 2002, с. .

1. **Співвідношення понять людина, особистість, індивід, індивідуальність.**

Суспільство – це світ людей. Людина живе у цьому світі. Вона в ньому народжується, розвивається, стає особистістю. Через нього сприймає певні знання, цінності, норми поведінки. Через нього включається в різні види діяльності, взаємодіє з оточенням, набуває певного соціального становища. З усім цим пов'язана ціла низка таких важливих соціологічних понять, як соціалізація, соціальні статуси і ролі, структура особистості, девіантна поведінка і т.д., соціологічному аналізу яких і присвячена ця тема.

Особистість – інтегральна (цілісна) сукупність соціальних властивостей людини, що формується та видозмінюється протягом усього життя людини у результаті складної взаємодії внутрішніх та зовнішніх чинників її розвитку, активної взаємодії із соціальним середовищем.

“Особистість з'являється тоді, коли індивід починає самостійно, як суб'єкт, здійснювати зовнішню діяльність за нормами й еталонами, заданими йому ззовні, - тією культурою, у лоні якої він прокидається для людського життя, для людської діяльності” (Е. Льєнков).

Формування особистості є результатом включеності людини до існуючої системи соціальних відносин шляхом засвоєння нею соціальних функцій, а також усвідомлення своєї приналежності до соціуму.

Поняттям **“індивід”** позначається людина як окремий представник людського роду. Він є основою формування особистості. Тобто особистість є результатом розвитку індивіда, найбільш повним втіленням його людських властивостей.

Соціальні властивості особистості є проявом у її поведінці та діяльності соціальних відносин – політичних, економічних, сімейних тощо. Проте кожна людина по-різному відбиває ці відносини. Вони ніби проходять крізь фільтри індивідуальності, утворюючи неповторний синтез соціального і індивідуального.

*Отже, кожна особистість є унікальною, неповторною і саме у цьому виявляється її самоцінність, її право на суспільне визнання, шанування гідності.

Особистість – людина, як носій певних, неповторних якостей. **Індивід** – один із представників роду людського, окрема людина. **Людина** – узагальнюючий образ людського роду в цілому.

Якщо *індивід* повторює риси всіх інших людей, то *особистість* завжди оригінальна, оскільки тут мається на увазі тільки ті якості, які притаманні даній людині. Звідси, кожна людина, з одного боку, - *індивід* (один із роду людей), а з іншого – *особистість* (людина, яка має свою індивідуальність). І якщо поняття “людина” та “індивід” об'єднують всіх людей, то особистість відрізняє їх один від одного.

Індивідуальність – це успадковані і набуті, особливі й специфічні якості (природні, фізіологічні, психологічні, соціальні і т.д.), які відрізняють одну людину від інших.

У понятті **особа** розкриваються предметні ознаки індивідуальності щодо окремих соціальних об'єктів – груп, інститутів, організацій тощо, соціальна роль, яку відіграють окремі соціальні верстви у життєдіяльності суспільства. Якщо поняття “особистість” вживається стосовно кожної людини, то поняття “особа” соціальну сутність людини конкретизує узагальнено.

Сучасні досягнення наук про людину, передусім – фізіології, психології, соціології, накопичені ними конкретні наукові результати дозволяють виділити у сукупності властивостей людини певні структурні компоненти, групи властивостей, котрі утворюють так звані рівні структури особистості:

I рівень – *це генетично обумовлені, успадковані компоненти структури особистості, психофізіологічні задатки;*

II рівень – *індивідуально-психологічні властивості, що формуються на основі генетично обумовлених;*

III рівень – *соціально значущі компоненти, ті властивості, які формуються під впливом соціальних зв'язків та відносин, у процесі діяльності людини.*

!!! Не тільки біологічні особливості людини впливають на формування соціально значущих властивостей, а й соціальні якості мають здатність змінювати психофізіологічні характеристики людини. Добре відомо, що активна творча праця продовжує працездатний вік людини.

Наукові дослідження підтвердили гіпотезу про глибинний взаємний зв'язок, взаємну обумовленість зазначених компонентів структури особистості.

*Спрошені уявлення про однозначну генетичну чи соціальну обумовленість формування особистості не підтверджуються сучасною наукою. Людина від народження має не тільки певні передумови для розвитку вищих психічних властивостей – інтелекту, мислення, мовлення, але й схильності до певних типів поведінки, видів діяльності. Однак, без відповідного соціального середовища, навчання і виховання закладені природою потенції людини не трансформуються в реальні її властивості. Структуру особистості слід розуміти як складну єдність двох взаємно проникаючих структур – психофізіологічної та соціальної, ця єдність є відносно стійкою, забезпечує цілісність особистості, її самоусвідомлення.

Особистість є предметом вивчення багатьох наук. Філософія розглядає особистість як суб'єкт творчості, здатний пізнавати і змінювати себе та оточення. Психологія вивчає особистість як комплекс психічних властивостей, станів та процесів, акцентуючи увагу на індивідуальних відмінностях людини.

Соціологія ж прагне виявити в особистості соціально-типове, з'ясувати зміст і особливості формування особистості і розвиток її потреб у нерозривному зв'язку з функціонуванням і розвитком соціальних груп та спільнот. Вона акцентує увагу на вивченні закономірностей зв'язків особистості та суспільства, особистості і групи, регуляції і саморегуляції соціальної поведінки. Соціологічний аналіз особистості – це погляд на її духовний і життєвий шлях через призму способу мислення та способу життя конкретного суспільства та його складових соціальних груп.

2. Внутрішньорольові та міжрольові конфлікти, шляхи їх подолання.

Наукове вивчення внутрішньоособистісних конфліктів почалося в к. XIX ст.

Дослідження внутрішніх конфліктів у нас, та й на Заході ведеться в основному в рамках психологічного напрямку. Ми докладно розглянемо цей тип конфліктів, оскільки вони супроводжують нас протягом усього життя.

У рамках психоаналітичного напрямку акцент робиться на біопсихологічному трактуванні внутрішньоособистісного конфлікту. У людини в стані конфлікту відбувається зіткнення бажань (З.Фрейд). Частина особистості відстоює певні бажання, друга частина відхиляє їх. Постійно сперечаються одна з одною такі структури психіки як “Воно”, “Я” и “Над – Я”.

У теорії **К.Г. Юнга** внутрішньоособистісний конфлікт - це регрес у сферу невідомого, на більш низький рівень психіки.

У рамках гуманістичної психології пропонується інша теорія внутрішньоособистісного конфлікту. По **К.Роджерсу** в основі конфлікту лежить протиріччя, що виникає в особистості між усвідомленими, але неправильними самооцінками, які людина здобуває протягом життя, і самооцінкою на неусвідомленому рівні. **А.Маслоу** сутність внутрішньоособистісного конфлікту розглядає як нереалізовану потребу людини в самоактуалізації.

К.Левін вважає, що внутрішньоособистісний конфлікт – це ситуація, в якій на суб'єкта одночасно діють дві протилежно напружені сили, і суб'єкт вимушений робити вибір.

Засновник логотерапії **В.Франкл** описує сутність внутрішньоособистісного конфлікту як утрату сенсу життя.

Інтераціоналізм розуміє внутрішньоособистісний конфлікт як дисонанс ролей і т.д.

Таким чином, **внутрішньоособистісний конфлікт можна визначити як гостре негативне переживання, викликане боротьбою структур внутрішнього світу особистості, що відображає суперечливі зв'язки із соціальним середовищем і затримує прийняття рішень.**

Існують визначені показники внутрішньоособистісного конфлікту:

1. Когнітивна сфера: зниження самооцінки, усвідомлення свого стану як психологічного тупика, затримка прийняття рішень, глибокі сумніви в істинності принципів, якими ви раніш керувалися;

2. Емоційна сфера: психоемоційна напруга, часті і значні негативні переживання;

3. Сфера поведінки: зниження якості й інтенсивності діяльності, зниження задоволеності діяльністю, негативний емоційний фон спілкування;

4. Інтегральні показники: погіршення механізму адаптації, посилення стресу.

Форми прояву конфліктів:

Форми прояву	Симптоми
Неврастенія	Нестерпність до сильних подразників; подавлений настрій; зниження працездатності; поганий сон; головна біль.
Ейфорія	Показні веселощі; вираження радості неадекватне ситуації; «сміх крізь сльози».
Регресія	Звертання до примітивних форм поведінки; відхід від відповідальності.
Проекція	Приписування негативних якостей іншій людині; критика інших, часто необгрунтована.
Номадізм	Часта зміна місця проживання, місця роботи, родинного стану, партнерів, часті розриви відношень із друзями, зміна звичок, захоплень, обстановки.
Раціоналізм	Самовиправдання своїх учинків, дій, навіть неадекватних і соціально несхвалених.

Виходячи з такого розуміння внутрішнього світу людини, **виділяються такі внутрішньоособистісні конфлікти:**

- мотиваційний конфлікт (зіткнення різноманітних мотивів);
- моральний конфлікт (нормативний, конфлікт між бажанням і обов'язком);
- конфлікт нереалізованого бажання (комплексу неповноцінності, конфлікт між бажанням і дійсністю; можуть виникати по причині незадоволення своєю зовнішністю, фізичними даними);
- рольовий конфлікт (пов'язані з неможливістю одночасно реалізувати декілька ролей);

- адаптаційний конфлікт (при порушенні процесу соціальної і професійної адаптації; конфлікт між вимогами дійсності і можливостями людини);
- конфлікт неадекватної самооцінки (конфлікт між підвищеною самооцінкою і реальними можливостями і навпаки).

Наслідки внутрішньоособистісних конфліктів.

Як і будь-які інші конфлікти, внутрішньоособистісні конфлікти можуть бути конструктивними і деструктивними.

Конструктивним є конфлікт, що характеризується максимальним розвитком конфліктуючих структур і мінімальними затратами на його розв'язання. За допомогою подолання таких конфліктів ми рухаємося вперед.

Деструктивним вважається конфлікт, що збільшує роздвоєння особистості, переростає в життєву кризу або веде до розвитку невротичних реакцій.

Одним із серйозних наслідків внутрішньоособистісного конфлікту є суїцид.

Проблема суїцидальної поведінки традиційно привертає увагу суспільства і дослідників. У суспільній свідомості самогубство належить до тих складних явищ життя, що викликають до себе двоїсте відношення. З одного боку, людина, що покінчила із собою, викликає жалість, співчуття. З іншого боку - самий факт суїциду викликає неприйняття, осуд як гріх і навіть злочин. Близькі часто хочуть сховати цей страшний факт. Церква відмовляє такій людині в християнському похованні. Як відзначає М. Бердяєв, "можна співчувати людині, але не можна співчувати самогубству". Самогубство часто розглядається як насильство не тільки над життям, але і над смертю. Може бути, у силу такого розуміння в Англії, наприклад, аж до 1961 року існувало суворе карне покарання для осіб, що намагалися позбавити себе життя.

Повсякденне уявлення про те, що до суїцидальної поведінки схильні люди з порушеннями функціонування психіки, заперечується даними науки. Дослідження показують, що більш 80% осіб із числа тих, що позбавили себе життя - це практично здорові люди, що потрапили в гострі ситуації. За даними Московського НДІ психіатрії, на обліку в психоневрологічних диспансерах були біля 20% суїцидентів і тільки 8-9% потребували спеціалізованої медичної допомоги.

Проте люди з частотою, що лякає, добровільно ідуть із життя. Самогубств в 2-3 рази більше числа загиблих від насильницьких злочинів. Співвідношення "суїцид - спроба" складає 1:10, тобто 1 довершений суїцид припадає приблизно на 10 спроб. У США частка самогубств серед молоді у віці 15-24 років за останні 20 років збільшилася вдвічі. Найнижчий рівень самогубств спостерігається сьогодні в Італії й Іспанії, що пов'язано, певне, і з високим рівнем життя, і з величезним впливом у цих країнах католицизму, що суворо переслідує спроби позбавити себе життя.

Які ж все таки причини такої дивної з біологічної точки зору поведінки людини?

Спеціалісти нараховують велику кількість чинників, що мають відношення до суїцидальних спроб. Серед них і зміна сонячної активності, і вплив магнітних полів Землі, і забруднення навколишнього середовища (що призводить, до речі, до масового самогубства китів). Вчені Будапешта помітили сувору залежність рівня самогубств у цьому місті і накопичення над його територією певних морських повітряних мас - циклонів і антициклонів. Суворо залежить рівень суїциду від економічного і соціального благополуччя. Так спади у світовій економіці в 1908, 1923, 1929, 1933, 1937 роках трансформувалися в піки на кривій суїциду. А в часи «великої депресії» в США рівень самогубств виріс у 2 рази. Більш гнучкою пояснювальною моделлю суїцидальної поведінки є концепція, відповідно до якої така поведінка розглядається як слідство дезадаптації особистості в умовах пережитого нею мікросоціального конфлікту. Даний підхід продуктивно розвивається в останні роки.

У цілому можна стверджувати, що суїцидальна поведінка залежить від ряду чинників, що можуть бути розділені на внутрішні і зовнішні.

Внутрішніми чинниками суїцидальної поведінки є індивідуальні особливості особистості суїцидента (характер, психофізичний, емоційний стан і ін.), що підвищують ризик суїциду, що утворюють внутрішнє середовище для відбитка зовнішніх чинників.

До зовнішніх чинників відносяться: мікросоціальні умови біографічного характеру, насамперед сімейного виховання; міжособистісні відносини в референтній групі - сімейній, приятельській або фаховій; об'єктивні чинники діяльності, що дезадаптують, (екстримальність, відповідальність, різке підвищення навантаження і т.д.). Деякі зовнішні чинники є причинами суїциду, тому що мають для людини особливий кризовий психологічний зміст.

Змістом суїцидальної кризи виступає гострий емоційний стан, що виникає в критичній ситуації зіткнення особистості з перешкодами на шляху задоволення її найважливіших життєвих потреб. Центральну роль у виникненні такої ситуації грають такі конфлікти:

- обумовлені специфікою сімейних взаємовідносин:
нерозділена любов, зрада улюбленої людини, розлучення, важка хвороба або смерть близьких;
- обумовлені специфікою трудової діяльності і міжособистісної взаємодії:
невдача у виконанні конкретних задач, міжособистісні конфлікти з колегами по роботі, службові конфлікти з начальниками або підлеглими;
- пов'язані з антисоціальною поведінкою людини: страх кримінальної відповідальності; боязнь ганьби;
- обумовлені станом здоров'я: психічні захворювання; хронічні соматичні захворювання; фізичні недоліки (дефекти промови, особливості зовнішності, сприймані як недоліки), статева неспроможність;
- обумовлені матеріально-побутовими труднощами.

Суїцидальна поведінка будується на основі внутрішньоособистісного конфлікту. Для цього необхідна особлива особиста схильність, унаслідок якої індивід виявляється не в змозі справитися з актуальною проблемою. суттєвий момент при цьому - наявність уразливих психічних структур. Схильністю до неадаптованої поведінки володіють особистості з акцентуєваними і психопатичними рисами характеру. Дослідження показують, що 30% суїцидентів виховувалися в неблагополучних сім'ях, у 27,4% серед найближчих родичів були суїциденти (девіантна поведінка як одна з моделей виходу з важкої ситуації) і біля 16% уже намагалися покінчити із собою.

Існують певні прийоми, що допоможуть вам у спілкуванні із суїцидентом:

1. Дайте йому виговоритися!
2. Скажіть, що його горе безмірно і ви не знаєте, як його утішити;
3. Попросіть його комусь допомогти;
4. Нехай він засне;
5. Найдіть в його становищі переваги;

Від внутрішньоособистісних конфліктів ніхто не застрахований. Їхній арсенал воістину величезний.

Умови попередження внутрішніх конфліктів:

1. **Приймати складні життєві ситуації як дане (працюйте над собою).**
2. Формуйте життєві цінності і керуйтеся ними.
3. Будьте адаптованими.
4. Поступаючись у дрібницях, не перетворюйте це в систему.
5. Сподівайтесь на кращий розвиток подій.
6. Не будьте рабом своїх бажань.
7. Навчайтесь керувати собою.
8. Розвивайте вольові якості.

9. Намагайтесь досягти високого рівня особистої зрілості.
10. Забезпечить адекватність самооцінки.
11. Не накопичуйте проблеми.
12. Не беріться за все одразу.
13. Не панікуйте.
14. Говоріть правду.

Під розв'язанням (подоланням) внутрішньоособистісного конфлікту розуміється відновлення ладу внутрішнього світу особистості, установлення єдності свідомості, зниження гостроти протиріч життєвих відношень, досягнення нової життєвої якості. **Розв'язання внутрішньоособистісного конфлікту може бути конструктивним і деструктивним.** При конструктивному подоланні внутрішньоособистісного конфлікту досягається щиросердечна рівновага, заглиблюється розуміння життя, виникає нова ціннісна свідомість.

На процес розв'язання внутрішньоособистісних протиріч впливають статтевові особливості особистості. Зі збільшенням віку внутрішньоособистісні протиріччя знаходять типові для даного індивіда форми розв'язання. Періодично згадуючи прожите, ми повертаємося до критичних точок, що колись порушили розмірений темп буття, по-новому їх переосмислюємо, все більш глибоко й узагальнено аналізуємо засоби розв'язання конфліктів, подолання того, що здавалося непереможним. Робота над своїм минулим, аналіз власної біографії - один із природних шляхів розвитку внутрішньої стабільності, цілісності, гармонійності.

Різноманітні засоби виходу з конфліктів у чоловіків і жінок. Чоловіки більш раціональні, вони з кожним новим внутрішньоособистісним переживанням збагачують свій набір засобів вирішення ситуації. Жінки всякий раз по-новому радіють і страждають. Вони різноманітніші в особистих характеристиках, а чоловіки - у рольових. Жінки більше встигають оновити і як би заново відредагувати накопичений досвід, чоловіки менше схильні повертатися до пережитого, але уміють своєчасно вийти з конфлікту.

3. Соціалізація індивідів та її основні етапи.

Завдяки соціалізації людина перетворюється в індивіда, в особистість!

- СОЦІАЛІЗАЦІЯ: це процес засвоєння особистістю зразків поведінки групи і суспільства, їхніх цінностей, норм, установок.
- Це процес формування особистості, її життєвої позиції на основі впливу на людину системи навчання і виховання, включаючи сім'ю, ЗМІ, літературу, мистецтво.
- Це процес, що не обмежується періодом становлення особистості, а продовжується все життя, що охоплює → діяльність людини в трудових колективах, політичних організаціях, неформальних об'єднаннях, тому що протягом життя нам припадає освоювати не одну, а багато соц. ролей;
- Це процес, що охоплює всі сфери діяльності особистості.
- Тобто **соціалізація** - це процес становлення особистості, прилучення особистості до соціального, звідси і назва [**соціалізація**]!

До глибокої старості людина змінює погляди на життя, навички, смаки, правила поведінки.

Отже, індивід соціалізується, включаючись у різноманітні форми соц. діяльності, опановує характерні для нього соц. ролі.

Психологією соціалізації займався З. Фрейд

Він виділив 4 психологічні механізми соціалізації.

Механізми соціалізації (по Фрейдю):

1. **Імітація** - називається прагнення дитини копіювати визначену модель поведінки. Як правило, зразками для імітації в 1-у чергу стають батьки, але діти можуть брати приклад і з учителів, і з інших людей, що володіють владою або високим статусом, якщо між ними теплі й емоційні відношення;

Діти також схильні копіювати поведінку дорослих, що карають їх.

2. **Ідентифікація** - засіб засвоєння дітьми батьківської поведінки, установок і цінностей як своїх власних. Це позитивні механізми, тому що вони сприяють формуванню визначеної поведінки.

3. і 4. **Сором і провина** - це негативні механізми, тому що вони забороняють визначену поведінку або придушують її. Почуття провини і сорому пов'язані між собою і багато в чому збігаються.

- **Сором** - асоціюється з відчуттям того, що вас викрили або зганьбили;

- Почуття **провини** - пов'язано з тими ж переживаннями, але! тут мова йде про покарання самого себе, поза залежністю від інших людей.

- Проте, стверджуючи, що соціалізація - це процес безупинний, ми повинні пам'ятати, що існує розходження між соціалізацією дітей і дорослих: соціалізація дорослих виражається в зміні зовнішньої поведінки, у те як дитяча соціалізація коректує базові ціннісні орієнтації; дорослі можуть оцінювати норми; діти спроможні тільки засвоювати їх;

- соціалізація дорослих часто припускає розуміння того, що між "білим" і "чорним" існує множина відтінків "сірого цвіту". У дитинстві соціалізація будується на повній покірності дорослим і виконанні різних правил (вони не обговорюють дії батьків).

- Соціалізація дорослих спрямована на те, щоб допомогти людині оволодіти визначеними навичками; соціалізація дітей формує мотивацію їхньої поведінки, дітей учать виконувати правила, бути уважними.

- **Соціалізація** - процес, що носить складний характер.

Містить у собі **дві фази**:

1. **Адаптація;**

2. **Інтеріорізація.**

1. **Соц. адаптація** - ("звикання до нових умов") - вид взаємодії особистості із соц. Середовищем. Адаптація означає пристосування індивіда до нових умов, ролей, норм, соціальних спільностей, груп, інститутів, умов функціонування різноманітних сфер суспільства.

2. **Інтеріорізація** - процес формування внутрішньої структури людської психіки, тобто прийняття норм, цінностей у внутрішній світ людини.

Процес соціалізації складається з ряду етапів: ЕТАПИ:

Виділяють первинну і вторинну соціалізацію:

- **Первинна соціалізація** стосується безпосереднього оточення людини. Найбільше інтенсивна в першій половині життя! - це сфера міжособистісних відношень.

- Роль її велика на ранніх етапах життя. АГЕНТИ первинної соціалізації - батьки, брати, бабуся і дідусі, родичі, перевесники; тобто - це засвоєння норм і цінностей дитиною, входження її в дану культуру;

- **Вторинна соціалізація** - сфера соціальних відношень, другий ешелон впливу - опосередковане або формальне оточення, що складається з впливу організацій (ЗМІ, партій і соціальних інститутів).

- Роль вторинної соціалізації значна на пізніх етапах життя.

- АГЕНТИ - представники адміністрації школи, вузу, підприємства, ЗМІ і т.д.

Безпомічність дитини, її залежність від оточення, змушують думати, що процес соціалізації відбувається при чийсь сторонній помочі. Так воно і є. Помічники - це люди і організації. Їх називають агентами соціалізації.

Агенти соціалізації - конкретні люди, відповідальні за навчання культурним нормам і освоєння соціальних ролей.

ІНСТИТУТИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ - організації, що впливають на процес соціалізації і спрямовують його.

*Оскільки соціалізація підрозділяється на два види - первинну і вторинну, остільки агенти й інститути соціалізації діляться на первинні і вторинні.

Виділяють стадії соціалізації:

1. **Дотрудова** (охоплює період життя людини до початку трудової діяльності). У рамках цієї стадії виділяють:

а) ранню соціалізацію (від народження дитини до надходження в школу; тобто період дитинства (у термінології вікової психології)).

б) стадію навчання (включає весь період юності, навчання в школі й у вузі);

У дитинстві на 70% формується людська особистість, закладається фундамент соціалізації.

2. **Трудова** (охоплює період активної участі людини в трудовій діяльності);

3. **Післятрудова** (період, що починається з закінчення трудової діяльності).

- Щоразу, перехід на нову сходинку, вступаючи в новий цикл, людині припадає багато чому перенавчатися.

Цей процес розпадається на два етапи:

- **десоціалізація** – добровільне або примусове відмовлення від старих цінностей і норм, правил поведінки, ролей.

- **Ресоціалізація** – наступний за ним етап навчання новим цінностям, нормам, ролям.

У дитячому і підлітковому віці, поки індивід виховується в сім'ї і школі, як правило, ніяких різких змін у його житті не відбувається, крім розводу або смерті батьків, продовження виховання в інтернаті або в дитячому будинку. Його соціалізація проходить плавно і являє собою накопичення нових знань, цінностей і норм. Перша значна зміна відбувається тільки з вступом у доросле життя.

Іноді людина потрапляє в такі екстремальні умови, де десоціалізація заходить так глибоко, що перетворюється в руйнацію моральних основ особистості, а ресосоціалізація є поверхневою. Вона не спроможна відновити все багатство втрачених цінностей, норм і ролей.

Саме з такими умовами зитовхуються ті, хто потрапляє в концтабори, в'язниці і колонії, психіатричні лікарні, а в деяких випадках і ті, що проходять службу в армії.

*Значний американський соціолог **Ірвінг Гоффман**, що старанно вивчив ці, як він висловився, "тотальні інститути", виділив такі **ознаки десоціалізації** в екстремальних умовах:*

*ізоляція від зовнішнього світу (високі стіни, штахет, спецперепустки і т.п.);

*постійне спілкування з тими самими людьми, із якими індивід працює, відпочиває, спить;

*перевдягання (скидання цивільного одягу й одягання в спецодяг);

*перейменування, заміна старого імені на "номер" і одержання статусу: солдат, в'язень, хворий;

*заміна старої обстановки на нову, знеособлену;

*утрата свободи дій.

У подібних умовах індивід не просто дезорієнтується, але і деградує.

Справа в тому, що те виховання і та соціалізація, що людина одержала в дитинстві, не могли підготувати його до виживання в подібних умовах.